YOSELE

Sholem Asch

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

שול-ביבליאטעק

№ 7

שלום אש

יאסעלע

פארלאג „קולטור-ליגע" װארשע

שול-ביבליאטעק

№ 7

שלום אש

יאסעלע

פארלאג „קולטור-ליגע“ װארשע

פאַרקירצט־פאַר קינדער.

געדרוקט אין 1000 עקזעמפּלאַרן. וואַרשע, 1926
Szolem Asz — Josele

Wydawnictwo „Kultur-Liga"
Warszawa, Leszno 40, m. 11

Drukarnia „Di Welt", Nowolipie 7

יאָסעלע.

א.

דאָס געזעגענען זיך.

װען מאיר מלמד איז אַהײם געקומען אָן אויפֿדערנאַכט נאָך מעריב צו עסן דאָס לעצטע נאַכט־עסן מיט זײַן משפּחה, פֿאַר זײַן אָפּפֿאָרן נאָך אַמעריקע אַראָפּ, — האָט ער שוין געטראָפֿן יאָסעלען, זײַן ייִנגסטן, זעקס־יעריקן זון, שטײענדיק אויפֿן בענקל, און איז געװען דער ערשטער צום טיש, װעלכער איז געדעקט געװען מיט לעפֿל־טעלער. און דערזעענדיק דעם פֿאָטער, האָט יאָסעלע מיט אַ לעפֿל געקלאַפּט אין טיש, — און געשריגן הויך אויף זײַן דין קינדיש קולכל:

— װײסט, טאַטע, װאָס די מאַמע קאָכט הײַנט? בעבלעך, טאַטע.

די מוטער, חנה־לאה, האָט דעם קאָפּ אַרויסגעבויגן פֿון הינטער דעם פֿאָרהענגל, װאָס האָט פֿאַרשטעלט דאָס קעכל, און אויף איר געזיכט האָט זיך געװיזן אַ שמײכל, װי אַ שטילע פֿרייד האָט זיך צערונען איבער איר שטערן, װאָס האָט זיך נישט גאַנץ אַרויסגעװיזן פֿון הינטערן טיכל, און די אויגן האָבן אַהין געװיזן אויף דעם ייִנגל.

דער פֿאָטער האָט מיט אַ געמאַכטן בייזערדיקן טאָן זיך אָנגערופֿן:

— דו, יונגאטש איינער, וואָס די מאַמע קאָכט, ווייסטו, און וואָס פאַר אַ סדרה גייט, ווייסטו אויך?

— איך ווייס, — האָט יאָסעלע, נישט אָן גאווה, געענט־פערט.

— לאָ׳מיך הערן!

— לך לך — ענטפערט יאָסעלע אָפּ מיט איבערצייגונג.

— טאָ אַנטלויף, יונגאַטש איינער, — שרייט דער פאָטער מיט דעם פריערדיקן געמאַכטן געבייזער.

— האָב איך נישט געוווּסט, טאַטעו — רייצט זיך יאָסעלע.

אָבער די מוטער, וועלכע איז די גאַנצע צייט געשטאַנען ביים קעכל, אומגעקערט דאָס פּנים צו יאָסעלען, — האָט גע־שמייכלט מיט יענעם באַקאַנטן מוטערלעכן, נחתדיקן שמייכל, וואָס איז מער ענלעך צו וויינען, ווי צו לאַכן, און וואָס האָט זיך צו חנה־לאהס טרויעריקן פּנים אַזוי צוגעפּאַסט.

חנה־לאהס געזיכט איז איצט באַלויכטן געוועזן מיט נחת אויף איר קינדס חכמה. נאָר באַלד האָט זיך אויף דער קיך, אָנגעהויבן צו זידן און עפּעס צו לויפן, די יידענע האָט פאַר־געסן אין איר פרייד, — און האָט צום קליינעם יונג אהער גע־שריגן שוין מיטן טאָן פון אַ קללה — ווי דאָס קינד וואָלט שולדיק געווען אין דעם:

— ווי דאָס איז אַריינגעטאָן אין דער אכילה, — ווען ער וואָלט נאָר געוואָלט אַזוי לערנען, ווי עסן!

נאָר די מוטער האָט אויף דעם קליינעם יאָסעלע לשון־הרע גערעדט. אויף די זעקס יאָר, וואָס יאָסעלע האָט געהאָט געציילט, האָט ער צו ווייניק געגעסן און צו פיל געלערנט. און איבערהויפּט זיינען יאָסעלעס יאָרן נישט אַדורכגעגאַנגען אין האָניק און אין פּוטער געשמירט. דאָס קליינע יינגל, וועלכנס אייגעלעך האָבן זיך אַלערערשטנס און אַלערבעסטנס

באַר אַרויסגעוויזן פון זיין טרויעריק גופל, וואָס איז באַשטאַ־נען פון הויט און ביינער, האָט שוין געהאַט צו פאַרצייכענען אַ היפש ביסל פורעניות. ער איז געווען אַ קינד, וואָס אַלץ האָט זיך צו אים „געטשעפעט", ווי די מוטער פלעגט אויף אים זאָגן. וואָס פאַר אַ קרענק עס איז נאָר „אומגעגאַנגען" אין שטעטל, — האָט זי זיך אַלערערשטנס „געזעצט" אויף יאָ־סעלען. נאָר יאָסעלע האָט זיך דאָך אַרויסגעקראָגן פון אַלע שאַרלעכס און טיפוסן, און שטייט אָט דאָ, מיט זיינע זעקס יאָר יידישע קינדער־לעבן, מיט אַ פאַרטיקער עברי, מיט אַ סדרה און אַ לעפל אין האַנט.

דער פאָטער האָט יאָסעלעס פּאַהלעך געקרייזלט, גע־גלעט אים מיט אַ לעכעלן אין דער באָרד, און געזאָגט צו אים:

— ווייסט, יאָסעלע, וווּהין דער טאַטע פאָרט?

— נאָך אַמעריקע. — האָט יאָסעלע אָפּגעענטפערט.

— און ווו איז אַמעריקע? — פרעגט דער פאָטער.

— ווייט, גאַנץ ווייט, — ווייזט יאָסעלע מיט דער האַנט.

דער פאָטער האָט אים ביים האַנט אָנגענומען, אָנגעקוקט דאָס פּנימל, טיפער אים אַראָפּגערוקט דאָס היטעלע, וואָס ער האָט אים געהאַט געקויפט אויף שמחת־תּורה, וואָס איז ניט לאַנג פאַרביי, און האָט אין דער שטיל געקרעכצט.

די פאָטערלעכע צערטלעכקייט האָט יאָסעלע געדענקט דורך די גאַנצע צייט, ווען דער פאָטער איז נישט דאָ געווען.

נאָר באַלד האָבן זיך די טירן געעפנט מיט אַ פּראַל, אין דעם שטיבל זיינען מיט־אַמאָל אַריינגעקומען צו לויפן צוויי יינגלעך פון אַ יאָר אַכט. ביידע אַזוי ווי אַ צווילינג, מיט

צוויליַנגע קאַפּאָטקעלעך און קאַשקעטלעך, זייַנען אַרייַנגע־קומען גאָר פרייִלעך, מיט לאַכן און פרייד, נאָר, דערזעענדיק דעם פאָטער, האָבן זיי זיך מיט־איינמאָל באַרויִקט.

— אַהאַ, די קאָמאַנדע איז געקומען! — האָט די מוטער צוגעוואָרפן אַ וואָרט פון הינטער דעם אויוון.

די „קאָמאַנדע" האָבן זיך נעבן פאָטער ביים טיש אַוועק־געזעצט, ווי סטאַטיקעס.

— וואָס עפּעס אַזוי פרי? — האָט דער פאָטער געפרעגט.

— דער רבי האָט אונז אַהיים געלאָזט, זיך געזעגענען מיטן טאַטן, — האָבן ביידע מיט־אַמאָל אָפּגעענטפערט.

אַלע זייַנען אַ מינוט שטיל געבליבן.

נאָר יאָסעלע, וועלכער איז דאָ געווען דער ייִנגסטער, און האָט זיך דאָ געפילט דער געליבטסטער, האָט זיך צום ער־שטן אָפּגערופן, פרייענדיק זיך:

— דער טאַטע פאָרט אַוועק נאָך אַמעריקע!

די ייִנגען האָבן ניט געוואַגט צו לאַכן, כאָטש זיי האָ־בן געוואָלט.

— וואָס איז אויף דיר די שמחה? — האָט די מוטער גע־זאָגט, אויפשטעלנדיק די זופּ אויפן טיש, — מאיר, וואַש זיך, — האָט זי געענדיקט דעם זאַץ.

אַלע זייַנען אַרום טיש געזעסן. עס האָט זיך נאָר געהערט דאָס קלאַפּן פון דער „קאָמאַנדע" מיט די לעפל אויף די טע־לער.

מאיר האָט זיך געצופּט די באָרד. און יעדער מאָל אַ צוק געגעבן מיטן פּנים, ווי ער וואָלט עפּעס פאַרטרייבן פון זיך, און צו די ייִנגען האָט ער געזאָגט:

— איר זאָלט די מאַמע הארכן, בערל, חיים, — איר הערט. איר זאָלט פאָלגן די מאַמע, — און זאָלט באַגערן צו לערנען.

וואָרים איך וועל נישט זיין—וועד וועס זיך...

ער האָט שוין געוואָלט זאָגן אַ ווייך וואָרט, — וואָס איז גאָרנישט לויט זיין כאַראַקטער, — נאָר דערזעענדיק, ווי בערל זיצט מיט איין פוס הינטער זיך, און מיטן צווייטן פוס ווי ער וואָלט געקניט, — האָט ער אָנגעהויבן צו שרייען:

— זע, ווי דער יונג זיצט, זע. דעם פוס אַראָפּ, דו יונגאַטש איינער!

— אַ־יאָ, שיין וועלן זיי מיך האָרכן, עס וועט זיין אַ חורבן נאָך מיינע יאָר; ביי וועמען לאָזט מיך איבער! — האָט זיך דאָס ווייב דערמאָנט.

די ביידע אַכט־יאָריקע יונגען זיינען שטיל געזעסן, האָבן זיך געפילט, ווי זיי וואָלטן די מוטער געווען געקוילעט, און האָבן מורא געהאַט צו באַוועגן מיט אַן אבר.

נאָר דער קליינער יאָסעלע מיטן קאַפּעלע און איינגע־שמוצט פנימל — ער האָט געקלאַפּט מיטן לעפל אויפן טיש און געפרייט זיך אַלץ:

— דער טאַטע פאָרט קיין אַמעריקע, דער טאַטע פאָרט קיין אַמעריקע!

באַלד איז אַריינגעקומען די מומע שיינדעלע, אין אַ טוך איינגעוויקלט, און די „רויטע פלעקן", וועלכע האָבן זיך געוויזן אויף איר ביינערדיקע באַקן, האָבן אויסגעזאָגט, אַז אירע לונגען זיינען נישט גאַנץ... און דערפאַר טאַקע האָט מען זי גערופן „רויטע בעקלעך". אַריינגעקומען איז זי מיט אַ מינע, ווי מע קומט אַריין צו באַקלאָגן אַ טויטן. איידער זי האָט נאָך געזאָגט „גוטן אָוונט", האָט זי געגעבן אַ צי־אויף די אַקסלען, אַ הוסט אָפּ, און אַ גנבהשן בליק געוואָרפן אַרום אין דער שטוב, און ווי עפּעס ביי די ווענט געפרעגט:

— מיין לייבוש איז נאָך ניט געווען?

און באַלד האָט זיך די טיר אויפגעעפנט, און אַ שטילער, טרויעריקער „גוט ב׳אָוונט" האָט זיך דערהערט. אין שטוב האָט זיך אַריינגערוקט אַ הויכער, פינסטערער מאַנספּאַרשוין פון אַ יאָר עטלעכע און פערציק, אָרעם געקליידט, און האָט זיך אָן אַ וואָרט אין אַ ווינקל־שטוב אַוועקגעזעצט.

— לייבוש, דו ביסט עס?

— יאָ, איך, איך, — האָט זיך געהערט אין אַ בייזערדיקן טאָן.

מאיר און לייבוש האָבן געפירט דאָס געשפּרעך, די חייבער, די צוויי שוועגערינס, האָבן זיך אין אַ ווינקל פאַרקליבן און גערעדט צווישן זיך זייער פאַרטרוילעך. רחלע, דאָס עלטסטע מיידל, וועלכע איז באַקאַנט געווען אין געסל פאַר אַ גאַנצע בריהטע און איז געווען קוים צען יאָר אַלט, איז געזעסן ביי די ווייבער און אויסגעהאָרכט דאָס געשפּרעך און אַנטייל גענומען דערין ווי אַ דערוואַקסענע יידענע.

די געלעגנהייט האָט די „קאָמאַנדע" באַנוצט און האָט אָנגעהויבן צו געפינען אין די אויגן פון דער „גרינער מומע" — ווי זיי פלעגן די מומע שיינדל רופן — „קליינע מענטשעלעך", וועלכע טיקן זיך אין ים. און בערל, דער יונגערער פון דער „קאָמאַנדע", וועלכער האָט זיך געקאָנט אויף „די זאַכן" — האָט דערציילט פון פאַרשיידענע כּשוף־מאַכערס און מכשפות, וואָס הענגען זיך אָן אין די פרענדזלען פון דער „גרינער מומעס" פאַטשיילע און הערן פאַרטרונקען אין אירע אויגן. און בערל האָט געוויזן אויף די אויגן פון דער מומע, וועלכע האָבן איצט ביים שיין פון דעם נאַכט־לעמפּל טאַקע אָנגענומען אַ גרינעם קאָליר, און אַסך מענטשעלעך האָבן זיך אין זיי געטיקט — אַלע, וואָס זיינען געווען אין שטוב... דערפון האָט בערל אויסגעדרונגען, אַז אַ שיף

אויגן ים גייט אונטער, און ער האָט דערציילט וועגן גרויסן ים, פון די שיפן, פון די פיש און חיות, וואָס זיינען אין ים, גלייך ווי ער וואָלט דאָס אַלץ מיט די אויגן געזען.

דערביי איז יאָסעלע געזעסן און ער האָט אויסגעשטעלט די גרויסע אויגן זיינע און געלוישט יעדעס וואָרט, און אַלץ, וואָס בערל האָט דערציילט, האָט ער מיט זיינע גרויסע אויגן געזען און ער האָט אָנגעהויבן מורא צו קריגן פאַר דעם ים, און פאַר דער מומע, און פאַר אַלעם, ביז ער האָט אָנגעהויבן צו וויינען. אויף דעם וויינען האָט אויך קיינער קיין אכט נישט געגעבן, און קיינער האָט זיך נישט געלאָזט שטערן אין געשפרעך, ביז ער איז איינגעשלאָפן אויף דעם פּאַטערס געפּאַקטן זאַק, וועלכער איז געלעגן אין אַ ווינקל-שטוב, מיט די שרעקלעכסטע חלומות — אודאי וועגן ים און וועגן די מענטשעלעך, וואָס טוקן זיך אין דער „גרינער מומעס" אויגן. אַ ביסל שפּעטער האָט אים די „קאָמאַנדע", בערל און חיים, אויך געפאָלגט און זיינען איינגעשלאָפן אויף דעם צווייטן זאַק, און האָבן די שטיוול אויסגעשטרעקט אין דער שטוב אַריין.

די נאַכט איז נאָך געלעגן טיף און שוואַרץ איבער דער ערד און האָט אויך אָנגעפּילט מיט פינסטערניש מאירס קליין שטיבל, ווען דער ייד איז געשטאַנען פאַרן הילצערנעם בעט פון זיינע צוויי קדיש-זאָגערס — בערל און חיים — און האָט עפּעס אין דער שטיל אַריינגעמורמלט צו זיך אין דער גרויסער באָרד אַריין. די שטוב איז געווען באַלויכטן מיט דער ליכטיקייט פון אַ דיני נאַפט-קנויטל, און דער ייד האָט געהאַלטן די אויגן פאַרמאַכט און זיין גאַנץ פּנים איז פאַרשטעלט

געוועז אין די האָר פון באָרד, נאָר מיט זיינע הענט האָט ער געטאַפּט די קעפּ פון דער „קאָמאַנדע", וועלכע איז איצט געלעגן און ביים שיין פון ליכטל האָבן זיי גאָר נישט אויס־געזען ווי א „קאָמאַנדע", נאָר ווי צוויי דינע צווייגלעך, אָדער ווי צוויי קעלבער, וואָס בויגן־צו די קעפּ איינס צום צווייטן און סאָפּען, נעבעך, „קיין צוויי ניט ציילן".

דער פאָטער האָט זיי צוריק אָנגעטאָן די קאַפּלעך, וועל־כע זיינען געהאַט אַראָפּגעפאַלן פון זייערע קעפּ, — און טאַפּנ־דיק מיט זיינע הענט זייערע קעפּ, האָט ער עפּעס געמורמלט און די אויגן געהאַלטן פאַרמאַכט. דערנאָך איז ער צוגעגאַנ־גען צו יאָסעלען, וועלכער איז נאָך געשלאָפן מיט דער מוטער. ער האָט אים א קליינעם אויגנבליק אָנגעקוקט, א קרעכץ געגעבן, זיך אַראָפּגעבויגן, און יאָסעלען א קוש אין קעפּל געגעבן.

ער האָט געמיינט, אז יאָסעלע שלאָפט, ערשט, אז חנה־לאה, וואָס איז דערביי געשטאַנען, האָט צוגעבויגן דאָס ליכט, געהאַלט דעם מאַן ווייזן יאָסעלעס פנימל, -- האָבן זיי דער־זען יאָסעלעס שווארצע אויגן, וועלכע זיינען ברייט אָפן געווען און געקוקט מיט באַלעבוגג אין דער אָפענער׳ נאַכט אריין.

דער פאָטער האָט זיך דאַן צו אים אָנגערופן:

— דער טאַטע פאָרט אוועק, יאָסעלע, — פאָרט ווייט אוועק.

יאָסעלע האָט געשוויגן, נאָר די אויגן האָבן אויסגעזאָגט, אז ער הערט אַלץ צו אויפמערקזאַם.

— און עס וועט נישט קיינער זיין, ווער עס זאָל דיך פאַרהערן, — באַגער צו לערנען, יאָסעלע, באַגער, און דאַווען פרום, אין שטיבל, און לויף נישט ארום, און האָרך די מאַמע, יאָסעלע, — וואָרים דער טאַטע וועט נישט זיין, — האָט מאיר

געזאָגט.

יאָסעלע האָט אַלץ געשוויגן — נאָר ער האָט מיט־אַמאָל אַלץ פֿאַרשטאַנען און גוט געוווּסט וועגן וואָס עס האַנדלט זיך, און האָט געפֿילט זיין גאַנץ ייִדיש יתומקייט. און אַז דער פֿאָטער האָט זיך אַראָפּגעבויגן צו אים און האָט אים דאָס לעצטע מאָל אַ קוש געגעבן, האָט יאָסעלע אָפּגעענטפֿערט:

— פֿאַר געזונטערהייט, טאַטע, — און דאָס האָט געהייסן, אַז ער זאָגט אַלץ צו, אויף וואָס דער פֿאָטער האָט געזאָגט.

און דאָס איז עפּעס אַזוי אומנאַטירלעך געווען פֿאַר דעם ייִדן, — אַז חנה־לאה האָט זיך דערביי הויך צעוויינט, און ער האָט זיך ווידער אַראָפּגעבויגן און ווידער אַ קוש געגעבן, און האָט עפּעס הויך געזאָגט, און ווידער די אויגן פֿאַרמאַכט, און מיט דער באָרד צוגעשאָקלט. דערנאָך איז ער אַרויס, אין באַגלייטונג פֿון זיין ווייב, מיט זיין עלטסט מיידל צו דער טיר צו, מיט די צוויי אָנגעפֿילטע זעק.

אַז יאָסעלע האָט געהאַט די אויגן געעפֿנט, האָט ער געטראָפֿן די „קאָמאַנדע" זיצנדיק אויף דער ערד און האָבן אַלע שטולן פֿון שטיבל געהאַט אומגעקערט, — און זיי האָבן אים אָפֿיציעל מיטגעטיילט:

— היינט גייען מיר נישט אין חדר אַריין, דער טאַטע איז נאָך אַמעריקע געפֿאָרן.

יאָסעלע האָט זיי גאָרנישט געענטפֿערט, ער האָט ביי זיך אין זיין הערצל באַהאַלטן דעם פֿאָטערס ווערטער, און אַ געוויסער שטאָלץ האָט אים אַרומגענומען אויף דעם, וואָס דער פֿאָטער האָט אים געזאָגט, און האָט ביי זיך אָפּגעמאַכט, אַלץ צו פֿאָלגן, וואָס דער פֿאָטער האָט אים געזאָגט.

ב.

דער בריה.

חנה־לאה האָט זיך ארומגעוויקלט אין דעם נייעם שבת־דיקן טיכל, גענומען יאָסעלען ביי דער האַנט און צוגעפירט אים צו דער חברה, וווּ דער דיין האָט געלערנט שבת נאָך־מיטאָג. זי האָט ארייַנגעשיקט יאָסעלען מיטן חומש צום דיין און געבעטן, אַז מע זאָל איר לעבעדיקן יתום פאַרהערן.

מיט דער „קאָמאַנדע", מיט אירע צוויי דערוואַקסענע זין, האָט זי זיך נישט געקאָנט קיין עצה געבן. זיי זיינען געגאַנגען אין חדר אריין, ווען זיי האָבן געוואָלט, כאָטש דאָס גאַנצע געסל יידן האָבן זיך געפילט פאַרפליכטעט אכטונג צו געבן אויף די „לעבעדיקע יתומים". און ווען אַ ייד האָט געזען אַ יונג פון דער „קאָמאַנדע" אין גאַס ארומלויפן, האָט ער אראָפּגעכאַפּט דעם פּאַסיק און געשריגן: „אין חדר אריין, דו יונגאַטש איינער!" דאָך האָבן זיך די יונגען געפילט פריי און זיינען גאַנצע טעג אויף די פעלדער ארומגעלאָפן און „פּאַלענט געשפּילט". דאָס גאַנצע שטעטל האָט זיי געהאַלטן פאַר פאַרפאַלן און באַדויערט חנה־לאהן.

— „וואָס פון קינדער ווערט, אַז אַ טאַטע איז נישטאָ!"

און צווישן חנה־לאהן מיט דער „קאָמאַנדע" איז אַ שטענדיקע מלחמה געווען. חנה־לאה האָט איינגעשלאָסן דאָס ברויט מיט די שטיוול אין קאַסטן, און די יונגען האָבן עס ארויסגע־קראָגן. חנה־לאה האָט זיי אויך געהאַלטן פאַר פאַרפאַלן. דאָך אַז די „קאָמאַנדע" איז אַהיים געקומען און האָבן דערציילט, אַז מע האָט זיי אין שטיבל (וווּ זיי האָבן געדאַווענט) פון דעם פּאָטערס אָרט אראָפּגעיאָגט, איז חנה־לאה ארונטער און האָט

שבת געמאכט א „געוואלט", — אירע לעבעדיקע יתומים פאר־טרייבט מען פון שול, און גאט וועט זיך פאר איר אננעמען.
נאר מיט יאָסעלען איז אנדערש געווען. אויף יאָסעלען אכטונג צו געבן האט זי זיך געפילט פארפליכטעט פאר מאירן; דאס קינד האט באגערט, און מע מוז דאך דאס אויס־לערנען א ייד צו זיין. און כאטש דער שכן ר' משה האט אים יעדן שבת פארהערט די פרשה חומש (יאָסעלע האט שוין אנגעהויבן חומש), דאך האט אים חנה־לאה געפירט יעדן שבת נאך־מיטאג אין חברה אריין, צום דיין, פארהערן. זי האט גע־וואלט ווייזן דעם געסל, אז זי ווייסט ווי א מאמע צו זיין — און מאיר קאן זיך אויף איר פארלאזן.
ווארים יאָסעלע איז גאר געווען אן אנדער קינד, ניט ווי זיינע ברידער. זינט דער פאטער איז אוועקגעפארן, איז יאָסעלע א דערוואקסענער ייד געווארן. דעם ביינאכט, ווען דער פאטער איז צו אים צוגעקומען צום בעט און האט זיך מיט אים געזעגנט, האט ער אנגעהויבן צו פארשטיין, אז עס איז עפעס געשען א וויכטיקע זאך אין זייער משפחה, און אז דער פאטער איז אזוי לאנג ניט צוריקגעקומען, האט ער ניט געפרעגט, ווען דער פאטער וועט צוריקקומען, נאר ער האט פארשטאנען, אז דער פאטער איז ווייט פון זיין משפחה — ווייל ער מוז, און ער מוז אנהויבן אליין איבער זיך צו קלערן. און יאָסעלע האט זיך א נעם געטאן צו זיך אליין, ער האט געפילט, אז דער פאטער איז נישטא, און די מוטער קאן נישט פארטיק ווערן מיט אים, האט ער אליין פאר זיך געזארגט: קיינמאל האט מען אים נישט געדארפט הייסן גיין אין חדר אריין; ער האט זיך אליין איינדערפרי אויפגעהויבן מיט א קינדישן אימפעט און זיך מיט אן ערנסט אין חדר גע־

לאָזט. קיינמאָל האָט מען אים נישט געזען זיך שפּילן; קיי־
חברים האָט ער נישט געהאַט. אין חדר איז ער שטענדיק גע־
זעסן שטיל, מיט אַ געוויסער ערנסטקייט און האָט זיך גוט צו־
געהערט דערצו, וואָס דער רבי האָט געזאָגט. און אַז ער
איז אַהיים געגאַנגען, איז ער נישט געלאָפן איבער דער גאַס,
האָט זיך נישט געשפּילט ווי אַנדערע קינדער. געקומען אַהיים
האָט ער זיך אַהעקגעזעצט ווי אַ דערוואַקסענער ביי דערוואַק־
סענע מענטשן און האָט זיך איינגעהערט, וואָס מע רעדט.
דערמיט איז ער זייער געפעלן אַלעמען און אַלע האָבן אים
געריימט.

פרייטאָג פאַרנאַכט האָט ער גענומען דעם טאַטנס סדור
און איז געגאַנגען אין שטיבל אַריין, ווו דער טאַטע האָט גע־
דאַווענט, און פעסט זיך געשאָקלט און הויך געדאַוונט, כדי
אַלע זאָלן הערן זיין עברי. יעדער האָט אים דערפאַר אַ קניפּ
אין בעקל געגעבן, און יאָסעלע האָט זיך געפילט געשמייכלט.
מיט די ברידער האָט ער זיך נישט געחברט. און אַז ער האָט
געהערט, ווי די מוטער ערגערט זיך איבער זיי, וואָס זיי
לויפן אַרום, — האָט ער זיך אויך אַוועקגעזעצט אין אַ ווינקל
אַ פאַרקלערטער, ווי ער וואָלט געזאָרגט אויף דעם, וואָס פון
די ברידער וועט ווערן.

ער האָט דאָס אויך יעדן שבת נאָך־מיטאָג די מוטער
דערמאָנט, אַז זי זאָל אים פירן אין דער חברה צום דיין פאַר
הערן. און איצט, אַזוי, ווי ער שטייט פאַרן דיין און פאַר דער
גאַנצער חברה יידן, זאָגט ער הויך די פרשה חומש מיט רש״י
וואָס ער האָט די וואָך געלערנט, ווי ער וואָלט די יידן גע־
וואָלט זאָגן: „דער טאַטע איז נישטאָ — מוז איך פאַר מיר
אַליין זאָרגן". און זיין מאַמע חנה־לאה שטייט איצט פאַר

דער טיר פון דער חברה (זי וועט דאָך נישט אַריינגיין, עס זיינען דאָך יידן דערינען) און הערט זיך צו צו זיין קול און זאָגט צו די פאַרביגייענדיקע ווייבער מיט אַ קרעכץ: „עס איז דאָך מיין יאָסעלע — דער פאָטער איז דאָך נישטאָ, מוז איך אים פירן אין דער חברה אַריין, אַז דער דיין זאָל אים פאַרהערן".

און אַז יאָסעלע האָט אָפּגעזאָגט די פּרשה חומש, קנייפּט אים דער דיין אין בעקעלע אַריין. נאָר יאָסעלע נעמט דעם חומש אונטערן אָרעם און זאָגט אַ געלאַסענעם „גוטן שבת" און גייט אַרויס געלאַסן, ווי אַ דערוואַקסענער, און די מוטער גייט מיט אים איבערן גאַסל אַהיים.

אָנגעקומען פאַר דער טיר פון זייער הייזל, זעצט זיך די מוטער מיטן זון אַוועק. עס איז אַ זומערדיקער שבת־פאַרנאַכט, אַלע זיצן פאַר די טירן אין גאַסל, די מענער גייען אַהיים פון שולכל, פון ׳מנחה־דאַווענען; די יונגען לויפן אין גאַס און יאָגן איינער דעם צווייטן, דערונטער מוז די „קאָמאַנדע" אויך זיין; די מיידלעך, אין די שבתדיקע נייע קליידלעך, שפּאַצירן איבערן גאַסל און שאָקלען אין יעדן פענסטער אַריין „גוט־שבת". און די זון גייט אונטער אונטער די לייטערס פון דער ווינטמיל.

יאָסעלע מיט דער מאַמען זיצן פאַר דער טיר; רחלע שפּאַצירט מיט די חברטעס אין גאַסל און די מוטער פירט אַן ערנסט געשפּרעך מיט יאָסעלען, ווי מיט אַ דערוואַקסענעם.

— שוין לאַנג נישט געווען קיין בריוו פון טאַטן, — זאָגט די מוטער.

— האָט זיך אודאי פאַרשפּעטיקט, — ענטפערט יאָסעלע און גיט דערביי צו פאַרשטיין מיט זיינע קינדערשע קליינע הענטעלעך — אַ בריוו גייט דאָך אַזוי לאַנג פון אַמעריקע, — און

קוקנדיק אויף דער אונטערגייענדיקער זון, האָט ער זיך דאָך ניט געקאָנט איינהאַלטן און פרעגן די מוטער:

— ווייסט, מאַמע, איצט הויבט זיך דער טאַטע אויף.

— פון וואַנען ווייסטו דאָס?

— די זון גייט דאָך איצט אויף אין אַמעריקע. אַז ביי אונז ווערט נאַכט, הויבט דאָרט אָן טאָג צו ווערן—דערציילט יאָסעלע דער מאַמען און גיט איר צו פאַרשטיין מיט זיינע הענטלעך.

אויף דעם האָט חנה־לאה געגעבן אַ קרעכץ.

— אוי, געלאָזט מיך דאָ—מיין מאַן געלאָזט מיך דאָ,— שאָקלט די ייִדענע מיטן קאָפּ.

— וואָס מיינסטו, עס איז אים גוט?—פּרוווט יאָסעלע צו פאַרענטפערן דעם פאָטער,—אוי, ווייל ער אונז אודאי זען, ווי מיר אים.

אַז עס איז נאַכט געוואָרן, באַלד נאָך דער הבדלה, האָט זיך פון דער העלער הויט געוויזן די מומע שיינדעלע. עס האָט קיינער ניט באַמערקט, ווי זי האָט זיך אַריינגעשלייכט, מיט איר „גוט־וואָך". די „רויטע בעקלעך" האָבן אַרויסגעשיינט פון הינטער דער טוך, וואָס זי האָט געטראָגן איבערן קאָפּ, און דאָס קיכערן—כי־כי־כי—האָט זיך מיטן הוסט גע־לאָזט הערן צוזאַמען.

יעדעס מאָל, ווען די מומע שיינדעלע האָט זיך פון דער העלער הויט געוויזן, האָט עס חנה־לאהן אַ שטאָך אין הארצן געגעבן. זי האָט געוווּסט, אַז די מומע שיינדעלע ווייזט זיך ניט בחנם—מסתמא, מוז עפּעס נייעס זיין—אַזוי פּשוט קומט די מומע ניט. נאָר איר לאַכן מיטן הוסט האָבן איר אָנגע־זאָגט, אַז דאָ מוז עפּעס עקסטרעס זיין.

און באַלד איז אויך לייביש אָנגעקומען. צוערשט האָט

ער זיך אהינקגעזעצט און געשוויגן א פאר מינוט, און נאך ווייער ערנסט זיך די בארד אויסגעצויגן. חנה־לאה איז געזעסן ווי אויף הייסע קוילן, האט אבער גארנישט געפרעגט. רחלע ביי איר. יאסעלע האט זיך שטיל אוועקגעזעצט אין א ווינקל, זייער ערנסט און קינדיש; אפילו די „קאמאנדע" האט זיך עפעס רויק פארהאלטן, געשטאנען ביי דער וואנט און געקוקט מיט נייגיריקייט דא אויפן פעטער און דא אויף דער מומע, — נאר די מומע שיינדעלע אליין האט אויך אפגעהוסט און אין איר הוסט האט זיך שטענדיק ווידערהאלט דאס לאכן — כי־כי־כי— אזוי, אז דער קלענערער יונג פון דער „קאמאנדע" האט די צונג ארויסגעשטעקט — נאכגעמאכט הינטן ארום דער מומעס הוסט, נאר דער עלטערער, חיים, האט אים ביים ארבל געצויגן — ווארים ער האט אויך פארשטאנען, אז דא ווערט עפעס זייער ערנסטעס געשען.

נאך א פאר מינוט האט זיך ענדלעך דער פעטער אנגערופן זייער ערנסט, נישט קוקנדיק אויף קיינעם, ווי ער וואלט גערעדט צו דער וואנט.

— כ'האב ערהאלטן א בריוו פון מאירן.

— וואס שרייבט ער? — האט צום סוף געפרעגט חנה־לאה.

— ער שרייבט מיר — זאגט דער פעטער לייבוש און נעמט פון ביזעם־קעשענע ארויס א בריוו — אז איך זאל ארייננגיין צו זיין „זוגתו" און איבעררעדן מכוח ארויפקומען קיין אמעריקע. ער וויל, אז זיין ווייב מיט די קינדער זאלן קיין אמעריקע ארויפקומען.

א מינוט איז שטיל געווארן. חנה־לאה האט נישט געוווסט אויף דעם צו ענטפערן.

— ווי הייסט, איך זאל קיין אמעריקע ארויפפארן? — האט חנה־לאה צום סוף דאך ארויסגעקראגן אווארט צו זאגן,

כאָטש זי האָט אַליין נישט געוווסט, צו וואָס זי זאָגט עס.

— ער שרייבט מיר, — האָט לייבוש ווייטער דערציילט מיט זיין קול און געשאָקלט זיך דערביי און האָט דעם בריוו אויפגעעפנט — ער שרייבט מיר, אַז ער ווייסט נישט וואָס צו טאָן, אהיים צו קומען — זאָגט ער, האָט ער נישט גענוג געלט און צו וואָס? — צו וואָס וועט ער זיך נעמען? דאָ אַ בעל-מלאכה ווערן, שעמט ער זיך, און געלט אויף אַ געשעפט צו מאכן, האָט ער נישט, — און ווער ווייסט, צי ער וועט אַזוי פלינק האָבן, וואָרים כאָטש מע זאָגט, אַז אַמעריקע איז אַ לאַנד, ווו מע שעפט גאָלד, נאָר בזעת אפיך תאכל לחם, — און ער דאָ, און זי דאָרט, איז אויך קיין תכלית נישט. ערשטנס, צוויי הייזער פירן, און אַ יאָר איז ער שוין אָן זיין זוגתו היקרה ובניו שיחיו, ונפשו קשורה בנפשם, —האָט ער זיך אַן עצה געהאַלטן מיט זיין קרוב דאָרט. און ער האָט אים אויך צוגעראָטן, אַז ער זאָל דאָס ווייב מיט די קינדער אַראָפּנעמען, וואָרים דאָ איז אַ מנהג, אַז מע נעמט שיפס-קאַרטן אויף אויסצוצאָלן. און קיין אַנדער עצה איז נישטאָ—וואָרים, ווי לאַנג איז דער שיער צו בלייבן אַליין—ער דאָרט און זיי דאָ, אַלזאָ בעט ער את גיסו היקר, אַז ער זאָל אַריינגיין צו זיין ווייב, שתחיה, און זאָל מיט איר אַלעס איבעררעדן בפרט און זאָל זי טרייסטן—וואָרים דער ים, אַז גאָט וויל, איז גאָרנישט.

איידער לייבוש האָט נאָך געענדיקט דעם בריוו צו לעזן און צו דערציילן, איז חנה-לאה אַרויס מיט אַזאַ שרעקלעך האַרצרייסנדיק געוויין, ווי עס וואָלט, חלילה, ווער געשטאָרבן. די יידענע האָט נישט געוווסט, צי זי זאָל זיך פרייען איבערן בריוו, צי זי זאָל טרויערן—נאָר זי האָט געפילט, ווי די טרערן שטיקן איר אין האַלז און זי האָט אַזוי שרעקלעך זיך צעוויינט, צי קיינער האָט זי נישט געוואָלט טרייסטן און אָפּ-

האלטן זי. די יונגען זיינען שטיל געוואָרן, ערנסט, רחלע האָט אויך אין דער שטיל געחיינט, אלע האָבן געחארט און געשוויגן ערנסט און נאָכגעקלערט עפּעס־וואָס און געלאָזט די מאמע וויינען, נאָר דער מומעס קול האָט זיך געהערט מיט דעם שטילן געוויין, און איצט האָט מען עס בפירוש געהערט, ווי עס לאכט, מיט א כליפּענדיקן קול, און דער מומעס דין־שפּיצנדיק לאכן האָט מער געשראָקן, ווי דער מאמעס געוויין.

— כי־כי־כי—האָט עס געקלונגען איבער דער ייִדענעס געחיין.

ג.

אויף דער שיף.

אין א צייט אַרום האָט זיך שוין די משפחה געפונען אויף דער שיף, וואָס איז געלעגן אין די וואסערן פון גרויסן אָקעאַן. די שיף איז נאָך נישט געהאַט אַרויסגעפאָרן, עס איז נאָך געלעגן אין האפן, און די צווישן־דעקיקע האָט מען א גאנצן טאָג צופריער אויף דער שיף אויפגעפּאַקט. א גאנצן טאָג איז אַ גרויס געדרודער געווען אויף דער שיף, פארשיי־דענע פעלקער זיינען אַרויפגעגאַנגען אויף דער שיף, מערסטן קליין־רוסישע גויים—און חנה־לאה מיט די קינדער זיינען ווי דערטרונקען געוואָרן אין דעם געדרודער. מע האָט זי דורך קעלערס געפירט, אין די טיפענישן אראָפּ, זי האָט געהאלטן יאָסעלען ביי דער האַנט און נאָכגעגאַנגען, זי האָט נישט מורא געהאַט, זי האָט זיך פארלאָזט אויף גאָט... צום סוף האָט מען איר אָנגעוויזן א סעניק אין א חינקעלע צווישן א סך, א סך סעניקעס, איז זי אַרויפגעקראָכן מיט אירע קינדער,

האָט זיך איינגענורעט אין איר ווינקל מיט די איריקע און האָט זיך מורא געהאַט צו רירן.

דערווייל איז אין דער קאַמער, ווו זי איז געלעגן, געוואָרן גאַנץ היימלעך. ארום זיך האָט זי געהערט ייִדיש רעדן, און אַז חנה־לאה האָט זיך אַרומגעקוקט, האָט זי דערזען, אַז זי געפינט זיך צווישן בלויז אייגענע. דאָס איז געווען די אָפּטיילונג פאַר „ייִדישע פאַמיליעס מיט קינדער".

ביסלעכווייז האָט זיך איין ייִד באַקענט מיטן צווייטן, אַלע האָבן גערעדט איינעם, האָבן אויסגעפרעגט אויף באַקאַנטע פון זייערע שטעט. און איין ייִד האָט אַזוי לאַנג געפרעגט דעם צווייטן, ביז עס האָט זיך אויסגעוויזן, אַז איינער איז מיטן צווייטן משפחה, אַז אַ האַלב שיף איז משפחה און איין ייִד איז מיטן צווייטן אַ שני בשלישי.

— אויב אַזוי, טאָ מעגן מיר דאָך טאַקע מנחה דאַווענען, — האָט זיך אָנגערופן אַ פריילעך קול.

— נו, אדרבא, אדרבא, — האָבן זיך געהערט אַרום קולות.

— ייִדן, איר ווייסט, אַז מע צינדט היינט דאָס ערשטע ליכטל? — האָט ווער אין אַ ווינקל דערמאָנט.

— אַ גוטער סימן, אין ערשטן טאָג חנוכּה אויף דער שיף אַרויפגעגאַנגען.

— איצט פּאַסט די גוטע לאַטקע און די פעטע גריוון לכּבוד חנוכּה, — האָט זיך אָנגערופן נאָכן דאַווענען אַ פריילעך ייִדל, אויך אויפן קול, רייבנדיק זיך די הענט.

— גריוון זיינען דאָ, — רופט זיך אָפּ אַ ווייבעריש קול פון אַ סעניק אַראָפּ, און דערלאַנגט פון אַ גרויסן פּאַק אַרויס אַן איינגעפּאַקטן טאָפּ קאַלטע גריוון.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום זיינען שוין געזעסן די ייִדן פון

פֿאַרשיידענע געגנטן און לענדער, וועלכע האָבן זיך נאָך נעכטן נישט געקענט, מיט זייערע קינדער אַרום איין טיש, האָבן געגעסן פֿון איין טעלער, האָבן זיך געטיילט מיט די בּיסנס און האָבן זיך געפּילט צווישן זיך ווי מיטגלידער פֿון איין משפּחה, ווי אַלטע, אַלטע פֿריינט פֿון אַמאָליקע, אַמאָליקע צײַטן, וועלכע האָבן זיך געטראָפֿן נאָך דאַן, ווען דער בית־המקדש איז געשטאַנען, זיינען איינעם אין די פֿריערדיקע גלותן געווען, און באַגעגענען זיך ווידער דאָ, אויף דעם וועג קיין אַמעריקע...

נאָר יאָסעלע איז ביי דעם אַלעם נישט געווען, בחנם האָט די מוטער אים יעדער מאָל געצויגן ביים אַרבל, ווען דער חזן האָט געדאַוונט. ווו איז יאָסעלעס שיינער „אמן" נאָכזאָגן? ווו איז זיין „יהי שמי רבה", זיין „קדושה", מיט וועלכן דאָס שטעטל האָט געקלונגען?

זיינע גרויסע גלאַנצנדיקע אויגן קוקן איצט דורכן פענסטערל אין דער נאַכט אַריין אויף דעם ברייטן גרויסן ים. דאָס איז ער, דער ים הגדול, וועגן וועלכן עס שטייט אין חומש, און לויפֿט ווייט אַוועק, ווו קיין עק איז נישטאָ, ווו די וועלט ענדיקט זיך, ווו די הימלען הויבן זיך אָן, טונקל איז ער און שווייגנדיק, קאַלט און ערנסט ליגט ער אויסגעצויגן און לויפֿט הייט, ווייט אַוועק.

פֿון דער ווייטער טיפֿעניש פֿון ים קומט אָן צו לויפֿן אַ וואַל, גרויס איז ער ווי אַ שרעקלעך־ווילדע חיה, און גיט אַ שרעקלעכן ברום, און אַ שלאָג אָן אין דער שיף, אַט שוין האָט זי די חיה—דער וואַל—דאָס מויל אויפֿגעעפֿנט די שיף איינצושלינגען, און אַלע, די גאַנצע שיף, וואָלט געוואָרן איינגעשלונגען אין אים, נאָר גאָט שטייט און זאָגט: „נישט", און מיט אַ געבייזער גיט זיך דער וואַל אַ שלאָג אָפּ פֿון דער

שיף און לויפט ווייט אין ים אריין... עס פאלן די הימלען איבערן ים, עס שטייגט דער ים אין הימל אויף און טונקל ווערט איבער זיי ביידע — און מיט אמאל געבן זיך א צינד אן ליכטלעך אין מיטן ים און שווימען אין דער לופטן, צווישן הימל און ים, איין ליכטל נאך איינס, א גאנצע ריי, הונדערטער, טויזנטער, איינס נאכן אנדערן, און גלייך זיינען זיי, ווי ביימלעך איינגעזעצט, ווי שטערן אויסגעזייט — וואס איז עס, צי איז ביי זיי אויך חנוכה? — און האט דער ים זיינע חנוכה־ליכט אנגעצונדן? — אדער זיינען דאס די ליכט פון די פענסטער פון הימל, וועלכע זיינען שוין פון יענער זייט ים? —

און שטיל איז שוין געווען אין דער אפטיילונג פאר די יידישע עמיגראנטן. דא און דארט זיינען די פאמיליעס געפאלן איבער זייערע סעניקעס און זיינען איינגעשלאפן, דא און דארט איז אן עמיגראנט געזעסן ביי דער שיין פון א צאנקענדיק חנוכה־ליכטל און האט אויף זיין קאסטן געשריבן דעם לעצטן גרוס פון שיף צו זיין פאמיליע, — און יאסעלע איז נאך אלץ געלעגן ביי דער מוטערס זייט אויפן סעניק און האט מיט זיינע גרויסע אויגן ארויסגעקוקט אין דער נאכט אריין אויפן ים.

אין דרויסן איז שוין פינסטער געווען, א שווארצע, שווערע כמארע איז געלעגן איבערן ים, און אלץ איז געווען פארשטעלט, נאר פון הינטן, אויף די ווענט פון שיף האט זיך דאס ברומען פון וועלן, וועלכע זיינען אנגעקומען צו לויפן פון ים און האבן געקלאפט אויף די ווענט פון שיף, און יאסעלע האט געטראכט, פון וואנען די וועלן קומען אן צו לויפן — פון דער טיפעניש פון ים. פון דארט ווייט, נאך די ליכטלעך, ווו עס איז שווארץ — דארט ווו עס ליגט דער לויתן, און אויף זיין עק שטייט די וועלט, און עס איז געווען, אז ער

זאָל איין וואָרף געבן מיט זיין עק, און די גאַנצע וועלט זאָל אין ים אַריינפאַלן, נאָר גאָט שטייט דערביי און זאָגט: ריר דיך ניט — און דער לויתן גיט זיך קיין ריר ניט.

ער האָט אים איצט באַשיימפּערלעך געזען, דעם לויתן, דאָרט אין דער טונקלקייט, ווי ער שניידט זיך אַרויס פון ים אַרויס און שטייגט וואָס אַמאָל בולטער, בולטער פון ים אַרויס. אָט וואַקסט זיין קאָפּ, וואַקסט, ציט זיך אויס וואָס אַמאָל לענגער און לענגער, ביז עס דערגרייכט דאָרט צום סוף ים, צום הימל צו, אָט וואַקסט זיין עק, און ציט זיך אויס וואָס אַמאָל לענגער, אָט־אָט, ביז ער דערגרייכט שוין דאָ אַהער, אָט וועט ער באַלד אָנרירן מיט זיין עק די ווענט פון שיף און אַלץ וועט ער אומדרייען אין ים אַריין.

— מאַמע! — האָט פּלוצים יאָסעלע געגעבן אַ שריי אויס מיט אַזאַ האַרץ־שרעקנדיקן געשריי, אַז חנה־לאה האָט זיך אויפגעכאַפּט, האָט זיך אומגעקוקט, ווו זי איז, — האָט גע־נומען יאָסעלעס קאָפּ הינטער איר טוך אַרונטער און האָט אים דאָס פּנים פאַרשטעלט.

— לייען קריאת־שמע, יאָסעלע, און שלאָף.

און יאָסעלע האָט מיט האַרץ־קלאַפּעניש קריאת־שמע געלייענט הינטער דער מוטערס טוך.

ד.

אַ זומערטאָג אין ניו־יאָרק.

עס איז געווען אַ וואַרעמער זומער־טאָג. ביי אונז וואָלט עס געהייסן אַ הייסער תמוז־טאָג, אין ניו־יאָרק איז עס אָבער געווען איינער פון די אַפּריל־טעג. אַ וואַרעמער פייכטער ווינט

האָט געבלאָזן פֿון אָפֿענעם ים און געלייגט זיך ווי אַ טומאַן איבער דער ניו־יאָרקער לופֿט. די פֿענסטער פֿון די טענעמענט־הייזער האָבן זיך אויפֿגעעפֿנט און אַלץ, וואָס האָט זיך געשטיקט אין זיי אַ גאַנצן ווינטער, האָט זיך אָנגעהויבן אַרויסצורייסן אין גאַס אַריין. די באַלקאָנען פֿון די הייזער, פֿון די פֿענסטער זיינען פֿול געוואָרן מיט באַלייגטע זאַכן, בעטגעוואַנט און ווינטער־קליידער, און די שטוב האָט זיך אַרויסגעריסן פֿון פֿאַרמאַכטן הויז און איז אַרויסגעגאַנגען אין דער גאַס אַרויס... מע האָט זיך אַרויסגעצויגן אויף די טרעפּלעך אין גאַס מיט קינד און קייט. ווייבער אין אויסגעטאָנענע קאָפּטעס זיינען געזעסן אויף די טרעפּלעך אין גאַס אַרויס און האָבן די קינדער געשטילט מיט זייערע ברוסטן. און איבער די קעפּ, איבער די גאַסן איז געלעגן אויסגעשפּרייט דער אייזערנער וועג פֿון דער שטאָט־באַן, און פֿון מינוט צו מינוט האָט זיך געהערט דער רעש פֿון אַ דורכלויפֿנדיקן צוג און האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ געשטאַנק און קאַרזש.

איבער דער גאַס האָט זיך פּלוצים דערהערט אַ קינדיש מוזיק־שפּילן, פּייקלעך האָבן געפּויקט און פֿלייטעלעך האָבן געקוויטשעט אַן אַמעריקאַנער געזאַנג. באַלד דערויף האָט זיך געוויזן אַ שאַר פֿון קינדער. פֿאַרשטעלטע און אויסגעצירטע אין פֿאַרשיידענע קאָלירטע פּאַפּיר־קאָסטיומען, זיינען זיי געגאַנגען אונטער די טענער פֿון אַ קינדער־מוזיק. דאָס איז געווען אַ „מאַי־פּאַרטיע". די פּאַבליק־שול, אין וועלכער יאָסעלע האָט געלערנט, האָט געפֿירט אירע קינדער אין צענטראַל־פּאַרק (אין שטאָט־גאָרטן) צו פֿאַרווײַלונג.

פֿריער איז געגאַנגען די לערערין, מיט איזאַבעל, און האָט געהאַלטן יאָסעלען ביי דער האַנט, וועלכן ס'איז גאָרנישט געווען צו דערקענען. יאָסעלע האָט געזאָלט זיין דער פּאַקל־

טרעגער פאַר דעם „קעניגלעכן-פּאַר", וואָס איז געגאַנגען נאָך איִם הינטער א בלויער, שטערן-באַזעצטער חופּה. יאָסעלע האָט געהאַט אויף זיך א ווייס העמדל מיט א בלויען לאַמפּאַס און א פּאַפּירענעם הוט מיט א טראָלד, און האָט געהאַלטן א שטורקאַץ אין דער האַנט. אָבער יאָסעלע האָט זיך פאַרויס געשלעפּט מיט זייער א שווערן יידישן געמיט, און זיין קאָפּ איז איִם נישט געשטאַנען צו די נאַרישקייטן, און ער האָט נישט געוווּסט, צו וואָס מע שלעפּט איִם דאָ מיט. די קינדער, וועלכע זיינען באַשטאַנען פון אַלע נאַציעס פון דער וועלט, פון אַלע טיילן פון דער וועלט, זיינען איצט געווען גרופּירט אין איין קינדער-לעגענדע.

נאָך דעם „קעניגלעכן פּאַר" איז נאָכגעגאַנגען זייער פעלד-יעגער. דאָס איז געווען דאָס איטאַליענישע יינגל, קאָן א קאָמבאַס, וואָס האָט שוין איצט ענגליש פאַרשטאַנען. אין א רויטן הוט האָט ער נאָכגעפירט זיין געליבטן הונט, וועלכער איז אויך געווען באַפּוצט פון קאָפּ ביז צום וויידל אין פאַרשיידענע קאָלירטע פּאַפּירן, און נאָך איִם די קינדער, אַלס פּאַזשן, גענעראַלער, וואַלד-גזלנים און שקלאַפן. די קינדער זיינען געווען אויפגערוימט, די מוזיק האָט געשפּילט פאַרויס פאַר זיי, און זיי האָבן זיך געהאַלטן אין טאַקט. די יונגען זיינען געגאַנגען שטרענג, געקלאַפּט מיט די פיס זעל-נעריש, די מיידלעך האָבן בלומען פאַרשפּרייט איבער די טראָטואַרן און געמאַכט פּאַראַד פאַר דעם קעניגלעכן פּאַר. א סך מוטערס זיינען נאָכגעגאַנגען נאָך די קינדער, האָבן אין די קינדער-וויגעלעך נאָכגעפירט די יינגערע ברידערלעך און שוועסטערלעך, וועלכע האָבן אויך געוואָלט זיין ביי דעם „מאַי-פּאַראַד", האָבן אין די קייבערלעך זיי געבן נאָכגעטראָגן, און צווישן אַלע האָט געהערשט א גוטע

קינדער־שטימונג, גליקלעך איבער דער ליבער זון, וואָס האָט זיך אַריינגעריסן צווישן די אייזערנע ווענט, וועלכע זיינען געלעגן איבער זייערע קעפּ, און האָט באַגאָסן די קינדער מיט פריילעכע זומער־שטראַלן.

יאָסעלע אָבער, נאָר איין יאָסעלע, נישט ער האָט דאָס פליטן־שפּיל געהערט, נישט ער האָט דאָס קינדער־לאַכן פאַרנומען, וואָס האָט ווי פריש וואַסער אַרום און אָפּגע־קלונגען. נישט דאָס פריילעכע זומערליכט האָט זיין מוט דערהייטערט. ווי אַן אַלטער ייד גייט ער דאָ צווישן די קינדער אַ פאַרשטעלטער, מיט אַן אָפּגעקריידט פּנים, אין אַ פאַפּירענעם הוט און מאַכט זיך צו נאַרן אין מיטן שיי־נעם טאָג. אומזיסט האָט אים די מיס איזאַבעל, וועלכע האָט אים איצט געהאַלטן פעסט ביי דער האַנט, איינציקע מאָל אויפגעוועקט, געקוקט אים ליבלעך אין די אויגן אַריין און געפּרוווט אים צו דערהייטערן, איז אַליין מיט אים פאַרויס־געגאַנגען און אָנגענומען די מינע פון די קינדער און גע־טרעטן מיט די פיס אַזוי ערנסט, ווי זיי. און אירע ווייכע האָר האָבן זיך צעלאָזט מיט דעם קינדישן שמייכל אויף די ליפּן, איז זי אַליין געגליכן געוועזן צו איינס פון די קינדער, און מיטגעפרייט זיך מיט די קינדערס פרייד. אָ, אומזיסט האָט זי געפּרוווט יאָסעלען צו דערהייטערן, אים ביי דעם הענטל געצויגן און פאַרויסגעגאַנגען מיט אים, געלאָפן מיט אים, דערהויבנדיק הויך זיין האַנט מיטן פאַקל. יאָסעלע האָט דעם קאָפּ צו דער ערד געבויגן און פאַרשעמט זיך פאַר איר.

די מענטשן אין גאַס האָבן מיט ליבע נאָכגעקוקט די שפּאַצירנדיקע קינדער, און מיט פרייד זיי אויפגענומען. די מענטשן האָבן זיי נאָכגעפּאַטשט בראַוואָ מיט די הענט. די פּאָליציי־לייט האָבן אָפּגעשטעלט אַלע טראַמוויין און וועגן און

די קינדער אַדורכגעלאָזט. פון די הייזער האָבן מוטערס זייע־רע קינדער אַרויסגעפירט און זיי צוזאַמענגעהאַפטן מיט דעם מאַי־פּאַראַד, און וואָס לענגער זיי זיינען געגאַנגען, איז די גרופּע געוואָרן גרעסער, זיינען וואָס מער מוטערס צו זיי צו־געקומען און די קינדער איז געוואָרן באַגלייט.

אין דעם שענסטן גאָרטן פון ניו־יאָרק, אין „צענטראַל־פּאַרק", וועלכער שטייט אין מיטן דער שטאָט, האָט די שטאָט דעם שענסטן מיט גראָז־באַוואַקסענעם פּלאַץ פאַר די קינדער אָפּ־געגעבן צו שפּילן. דאָס גרויסע אומענדלעכע גרינע פעלד, וואָס האָט זיך געצויגן אויף אַ בערגל אַרויף און דאַן זיך אַראָפּגעלאָזט אין אַ גרינעם אויסגעבעטענעם טאָל, איז גע־ווען אויסגעזייט מיט קינדער, וועלכע האָבן אין זייערע בונטע פאַרשיידנפאַרביקע קאָסטיומען אויסגעזען ווי אַ פעלד, וועל־כעס איז באַשאָטן אינגאַנצן מיט פאַרשיידנפאַרביקע טיולפּאַ־נען, וואָס לויפן אַרום איבער אַלע ווינקעלעך פון פעלד...

די קינדער פון פאַרשיידענע שולן האָבן זיך באַלד צו־זאַמענגעמישט, די לערערינס האָבן איינגעאָרדנט פאַר זיי פאַרשיידענע שפּילן און זיינען אַליין אַרומגעלאָפן מיט די קינדער; די מיס איזאַבעל האָט זיך געיאָגט מיט אייניקע מיידלעך, דערביי זיינען אירע ווייכע האָר צעפלאָכטן און זי האָט זיך מיט די קינדער אָנגעהויבן אומצוקוילערן איבער דעם גרינעם, ערשט אָפּגעשניטענעם גראָז; פון פאַרשיידענע אַנשטאַלטן האָט מען די קינדער פּראָוויאַנט צוגעשיקט, דאָ און דאָרט האָבן זיך קינדער אויסגעזעצט עסן, און אַ קינ־דער־מוזיק האָט געשפּילט פאַר זיי. די מיס איזאַבעל האָט זיך געהאַלטן אין איין יאָגן מיט אירע צוויי חברטאָרינס, און איינס האָט דאָס אַנדערע מיט אָפּגעשניטן גראָז באַשאָטן.

אין דעם האָט זי דערזען יאָסעלען, ווי ער זיצט אַליין

הינטער אַ בוים. אָפּגערוקט פֿון די קינדער און קוקט זיך צו צו די שפּילנדיקע, און אַ שמייכל, וואָס דריקט אויס אי צער, אי איראָניע, אי גלייכגילטיקייט צו אַלעם און צו זיך, שפּילט אויף זיין בלייך פּנימל. זי האָט זיך נעבן אים אוועקגעזעצט און אָנגעהויבן מיט אים ריידן.

יאָסעלע האָט נאָך נישט פֿאַרשטאַנען קיין ענגליש, כאָטש ער איז שוין צוויי־דריי וואָכן אין שול. דאָך האָט ער שוין פֿאַרנומען דעם קלאַנג פֿון דער שפּראַך. אמבעסטן האָט ער פֿאַרשטאַנען דער מיס איזאַבעלס ענגליש. ער האָט אין אירע אויגן, אין דעם שמייכל פֿון אירע ליפּן געפֿילט, וואָס זי וויל זאָגן... די מיס האָט זיך אויך צו דעם קינד געפֿילט זייער נאָנט און האָט אים זייער ליב געהאַט. און וואָס מער יאָסעלע האָט זיך געפֿילט פֿרעמד אין דער שול, אַלץ גרעסער איז ביי איר געוואָרן דאָס געפֿיל פֿון רחמנות צו אים...

צענטראלער ביכער - לאגער

„קולטור - ליגע"

ווארשע, לעשנא 40, וו. 11